

УДК 316.334:37

І. А. МИКИТЮК,

асистент кафедри практичної психології Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ “Криворізький національний університет”, м. Кривий Ріг

ДИДАКТИЧНА АДАПТАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглянутий процес дидактичної адаптації студентів до форм, методів і прийомів навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ) як важливого чинника формування загальнокультурної компетентності у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Доведено, що успішна дидактична адаптація студентів є важливим показником їх готовності до оптимального рішення професійних завдань у майбутній педагогічній діяльності.

Ключові слова: *дидактична адаптація студентів, загальнокультурна компетентність, майбутня педагогічна діяльність.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, базових документах з освіти зазначається, що на сучасному етапі становлення української держави та розвитку системи національної освіти необхідно забезпечити становлення педагогічного фахівця, який, засвоївши багатства культури, здобутки психолого-педагогічних дисциплін, здатний перетворювати їх у педагогічну інформацію й використовувати у своїй професійній діяльності.

Згідно з Болонською конвенцією сьогодні істотно змінюються стандарти освіти, форми організації занять, критерії оцінювання знань, здійснюється перехід на інноваційні моделі навчання, що значно підвищує вимоги

до особистості студента. Професійне навчання як основний вид діяльності вимагає від молодшої людини значної мобілізації сил і адаптивних здібностей, що супроводжується динамічністю його станів і психічних процесів. Тож здатність студента піти шляхом адекватної самооцінки, саморозвитку, самореалізації у процесі дидактичної адаптації до форм, методів і прийомів навчання у вищій школі є вирішальним чинником, що обумовлює формування загальнокультурної компетентності у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, зокрема ефективність навчання загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми свідчить, що актуальним проблемам адаптації молоді присвячені роботи вітчизняних учених (О. Гончаров, А. Ерднієв, В. Кікоть, М. Лісіна, Т. В. Середа, О. В. Симоненко, А. В. Фурман та ін.) та зарубіжних (Е. Еріксон, Д. Клаузен, З. Фрейд та ін.). Увага дослідників зосереджується на вивченні різноманітних аспектів адаптації студентів: пізнавальний і комунікативний аспекти дидактичної адаптації як складові особистісного адаптаційного потенціалу студентів досліджують А. В. Сиомичев, А. Г. Маклаков, А. В. Паніхіна; самооцінку студента як здатність адекватно оцінювати власні можливості у процесі дидактичної адаптації розглядає Ю. С. Бабахан; О. В. Малихін визначає дидактичну адаптацію студента як важливу складову системи організації самостійної навчальної діяльності.

Мета статті полягає у визначенні особливостей процесу дидактичної адаптації студентів як важливого чинника формування їх загальнокультурної компетентності у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійне навчання у вищому закладі освіти для сучасної молодшої людини є одним з найважливіших періодів її особистісного та професійного зростання. Згідно з Болонською конвенцією навчання стає все більш складним за формами та змістом, що значно підвищує вимоги до особистості студента. У контексті цієї тенденції здійснення дидактичної адаптації студентів до форм, методів і прийомів навчання у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін вважаємо важливою дидактичною умовою формування загальнокультурної компетентності. У нашому дослідженні дидактичні умови визначаємо як необхідну й достатню сукупність певних взаємопов'язаних обставин педагогічного процесу, що обумовлюють ефективність формування загальнокультурної компетентності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін та перехід її на вищий рівень сформованості у студентів.

Дидактичну адаптацію у межах нашого дослідження розуміємо в контексті готовності студента щодо успішного опанування різноманітних нових організаційних форм навчання у вищій педагогічній школі, методів та змісту навчально-професійної діяльності, здатності пристосовуватися до значного збільшення обсягу навчальної інформації, до мови наукових текстів і вивчення спеціальної термінології у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Особливого значення адаптаційні процеси набувають на першому етапі навчання у ВНЗ. Відомо, що модель навчання у вищій школі значно відрізняється від звичної для вчорашніх школярів моделі навчання у загально-освітній школі, зокрема їй притаманні більший обсяг теоретичних знань, висока інтенсивність розумової праці, збільшення обсягу самостійної роботи. Складність цього етапу полягає в тому, що відбувається перебудова всієї системи ціннісно-пізнавальних орієнтацій особистості, засвоюються нові способи пізнавальної діяльності. Можна виокремити кілька груп труднощів, які відчувають студенти протягом початкового періоду навчання у ВНЗ. Перша група труднощів свідчить про відсутність у першокурсників організаційно-навчальних (уміння конспектувати лекції та першоджерела, користуватися бібліотекою тощо) та комунікативних навичок. Друга група труднощів стосується функціонування пізнавальних процесів та емоційної сфери, що пояснюється нерозвинутою здатністю до критичного оцінювання власної активності (рефлексії). Окрему групу становлять особистісні труднощі, серед яких найсуттєвішою є проблема самовизначення студентів. Відомо, що готовність до самовизначення є центральним психічним новоутворенням особистості. Отже, дидактична адаптація студентів обіймає вплив як суб'єктивних, так і об'єктивних чинників, до яких відносяться зміст та організація навчального процесу.

Дидактична адаптація студентів потребує уваги з боку професорсько-викладацького колективу, зокрема проведення діагностування індивідуально-психологічних особливостей студентів як комплексного заходу, результати якого можуть бути покладені в основу реалізації індивідуального підходу щодо формування загальнокультурної компетентності студентів з урахуванням їх індивідуально-психологічних особливостей. Особлива увага професорсько-викладацького складу повинна приділятися підвищенню мотивації навчання студентів, зміцненню їх професійної спрямованості, чому сприяє вивчення курсу з дисципліни "Вступ до спеціальності", який сприяє формуванню стійкої професійної спрямованості студентів, допома-

гає зайняти активну життєву позицію в навчальній та соціальній діяльності вже в початковий період їх навчання.

Ефективною буде система заходів психологічного супроводу студентів, таких як: залучення студентів до науково-дослідної діяльності; використання ігрових технологій з метою розвитку комунікативних, організаторських здібностей, творчих нахилів студентів, формування лідерських якостей, а також дружніх взаємовідносин між студентами-одногрупниками; проведення тренінгів, спрямованих на емоційну стабілізацію особистості студента, формування впевненості у собі; проведення індивідуальної та групової роботи, спрямованої на формування професійних якостей згідно обраній спеціальності (заняття для підвищення рівня психологічної культури студентів, мотивації навчання, знаходження оптимальних моделей поведінки); проведення анкетування студентів для конкретизації загальних відомостей: захоплення, бажань щодо участі у творчих об'єднаннях і т. п.

Процес дидактичної адаптації студентів вимагає, перш за все, самоконтролю й саморегуляції з боку самих студентів. Про це зауважує професор О. В. Малихін: “Успішність адаптації, її творчий характер у більшості залежить від позитивної навчальної мотивації та сформованості вмінь самоконтролю в студентів” [1, с. 54–55]. До того ж на якість дидактичної адаптації студентів значно впливає їх попередній розвиток і зміст попереднього досвіду. Тож процес дидактичної адаптації студентів до нової для них системи навчання може проходити як відносно швидко, так і повільно, що залежить від стійкого бажання оволодіти обраною професією.

Професійна спрямованість є найбільш узагальненою формою ставлення студента до обраної професії, яку найчастіше визначають як інтерес до професії, здібність займатися нею. Поняття “спрямованість” включає в себе уявлення про мету, мотиви, що спонукають до дії, емоційне ставлення до діяльності, задоволеність нею. До складових мотивації відносять потреби, інтереси, бажання, установки, переконання, професійні цінності та ідеали. Оскільки мотив є рушійною силою особистості, то наявність позитивної мотивації впливає на ступінь активності студента, від якої залежить результативність навчальної діяльності. Як уже зазначалося, мотивація та професійна спрямованість визначають професійний інтерес.

Ну думку вчених, спрямованість студентів до вивчення культури є центральною проблемою загальнокультурної підготовки: необхідно розвивати у студентів внутрішні пізнавальні мотиви культурологічної діяльності. Такими мотивами можуть виступати потреби та інтереси, потяги та емоції,

установки та ідеали. Важливим джерелом мотивації загальнокультурної діяльності слід назвати, перш за все, сам культурологічний матеріал, що характеризується оригінальністю, новизною і тим самим володіє внутрішньою емоційною захопливістю.

Наявність у студентів позитивної мотивації, позитивного ставлення до організації й здійснення навчальної діяльності культурологічного напрямку сприяють успішній дидактичній адаптації студентів до форм, методів і прийомів навчання у вищій школі, а отже, і формуванню загальнокультурної компетентності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Практика свідчить, що процес формування загальнокультурної компетентності студентів буде більш результативним, якщо надати процесу формування визначеного феномену цілеспрямованості. Мета – це усвідомлений запланований результат роботи, досягти якого передбачається після її завершення. Конкретизація мети, розробка її проміжних етапів і засобів досягнення – важливий мотиваційний фактор підготовки студентів до культурологічної діяльності.

Загальна мета повинна диференціюватися через етапи її досягнення. Реалізація проміжної мети створює ситуацію успіху, породжує позитивні емоції, закріплює позитивну мотивацію, що сприятливо впливає на формування загальнокультурної компетентності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Однак цілі набувають виховної сили у тому випадку, якщо вони стають значимими для студента, тобто сприяють задоволенню актуальних для нього потреб. Під час визначення цілей та змісту діяльності важливо забезпечити умови для задоволення потреб особистості.

Урахування індивідуальних особливостей студентів, психологічна підтримка, доброзичливість, увага сприятиме полегшенню і скороченню строків дидактичної адаптації студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, сприяють їх “включенню” в нові види навчальної діяльності, надає можливість уникнути дезадаптаційного синдрому студентів і зробити процес дидактичної адаптації психологічно комфортним. Тому в процесі формування загальнокультурної компетентності студента протягом вивчення психолого-педагогічних дисциплін слід створювати ситуації успіху, під час яких майбутній учитель зможе актуалізувати свої потенційні можливості, здолати свою боязкість, незнання, невміння, психологічні бар’єри та інші труднощі. Переживання ситуації успіху стає умо-

вою перетворення позитивного ставлення майбутнього вчителя до навчання та власної професійної діяльності в активне, творче ставлення, якщо в суб'єкта діяльності позитивні емоції зумовлюють почуття успіху, викликане подоланням труднощів, викликають радість, інтелектуальне піднесення в процесі рішення навчальних завдань, приносять задоволення, усвідомлення недостатнього рівня своїх знань, умінь і навичок і формують стійку потребу в самоосвіті та професійному самовдосконаленні. Усе це складає основу адаптації студентів до навантажень, зокрема здатність аналізувати ситуацію, уміло використовувати інформацію, знаходити неординарні відповіді та рішення.

Висновки. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що дидактична адаптація студентів до форм, методів і прийомів навчання у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін є складовою більш складної характеристики педагогічного професіоналізму – готовності майбутніх учителів до діяльності культурологічного характеру, що розглядається як функціональний стан і як стійка характеристика особистості і включає в себе: професійну спрямованість на навчальну діяльність культурологічного характеру; позитивну мотивацію; професійно необхідні риси особистості; загальнокультурні знання, уміння й навички; рефлексію результатів власної праці, забезпечуючи високі результати навчальної діяльності. Для здійснення успішної дидактичної адаптації студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін цим аспектам слід приділити належну увагу, оскільки успішна дидактична адаптація студентів є важливим показником їхньої готовності до оптимального рішення професійних завдань у майбутній педагогічній діяльності.

Рекомендована література

Малихін О. В. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / [авт.-укл. О. В. Малихін, І. Г. Павленко, О. О. Лаврентьева, Г. І. Матукова]. – Сімферополь : ДДАЙП, 2011. – 224 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук Мішеніна Т. М.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2013.

Микитюк І. А. Дидактическая адаптация как важный фактор формирования общекультурной компетентности студентов в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин

В статье рассмотрен процесс дидактической адаптации студентов к формам, методам и приемам обучения в высших учебных заведениях как важного фактора формирования общекультурной компетентности в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин. Доказано, что успешная дидактическая адаптация студентов является важным показателем их готовности к оптимальному решению профессиональных заданий в будущей педагогической деятельности.

Ключевые слова: *дидактическая адаптация студентов, общекультурная компетентность, будущая педагогическая деятельность.*

Муkyтиук І. А. Didactic adaptation as an important factor of the formation of the general cultural competence of students in the process of studying of psychological and pedagogical subjects

The article describes the process of didactic adaptation of students to the forms, methods and techniques of training as an important factor of the formation of the general cultural competence of students in the process of studying of psychological and pedagogical subjects. It has been proved that successful didactic adaptation of students is important indicator of their readiness to optimal solution of professional tasks in future pedagogical activities.

Keywords: *didactic adaptation of students, general cultural competence, future pedagogical activities.*